

Ivan Janez Štuhec

Pot, resnica in življenje

1851

Predgovor

Pričujoča knjiga je nastala na podlagi spoznanja, da je priročnik *Teološki temelji morale* (Celjska Mohorjeva družba, 2024) namenjen predvsem znanstveni in strokovni javnosti, ne pa širšemu krogu bralcev, ki jih zanimajo predvsem konkretna etična in moralna vprašanja. Drugo poglavje omenjenega dela je posvečeno svetopisemskim vidikom morale. Že v izhodišču je bilo napisano tako, da je bilo dostopno tudi širši javnosti. Zato je dozorela odločitev, da ga v nekoliko predelani in dopolnjeni obliki uvrstimo v Redno zbirko Celjske Mohorjeve družbe. Na ta način želimo moralnoteološka vprašanja, ki izhajajo iz desetih Božjih zapovedi in Govora na gori, približati bralcem, ki nimajo teološke izobrazbe, se pa srečujejo z oznanjevanjem tega nauka in se hkrati sprašujejo, kaj konkretno pomeni za življenje slediti desetim Božjim zapovedim in Jezusovemu Govoru na gori. Drugače povedano: kaj pomeni biti kristjan v konkretnih življenjskih okoliščinah. To biblično poglavje je tudi dopolnjeno s predelanimi razpravami, ki so bile objavljene v različnih revijah.

Kristjan je človek, ki sledi Jezusu Kristusu. Zato je naslov knjige vzet iz Janezovega evangelija in iz dialoga med Tomažem in Jezusom. V krščanski tradiciji se je pri katehezi in oznanjevanju močno poudarjalo deset Božjih zapovedi, precej manj, včasih pa skoraj nič, Govor na gori, ki predstavlja jedro novozavezne morale. Namen te knjige je pokazati veljavnost starozaveznih zapovedi in hkrati osvetliti, kako jih novozavezni etos dopolnjuje in presega.

Pri tem neizogibno trčimo ob vprašanje kontinuitete oziroma izročila na eni strani ter razvoja in napredka na drugi. Niti verske resnice oziroma dogme niti moralna in etična vprašanja niso nekaj statičnega in enkrat za vselej dokončno opredeljenega. Krščanstvo je vera, ki hodi skozi

zgodovino odrešenja. V vsakem zgodovinskem obdobju je starozavezni in Jezusov nauk razlagalo v jeziku in kulturi časa, v katerem je živelo. Zato je lahko v različnih kulturah pognalo korenine ter iz njih vedno znova razvijalo nove poganjke, ne da bi pri tem izgubilo svojo istovetnost. Katoliška vera ni statična, ampak dinamična vera, saj je hkrati zgodovinska in odrešenjskozgodovinska.

Knjiga je opremljena z dvema slikama slikarja in prijatelja Mateja Metlikoviča, ki je mnogo prezgodaj odšel iz našega v odrešeni svet Božjega kraljestva. Na naslovnici je upodobljen Jezus kot oznanjevalec in pridigar na gori blagrov ali na kateri drugi vzpetini, ki jo je uporabljal za lažje nagovarjanje množic. Slika je posnetek barvnega okna v kapeli Božje ljubezni v Zavodu Antona Martina Slomška v Mariboru. To je tudi edini liturgični prostor, ki ga je Matej v celoti likovno zasnoval in izvedel z barvnimi okni.

Na zadnji strani knjige je upodobljen Mojzes. Slika je eden izmed osnutkov za biblični cikel, ki ga je Metlikovič ustvaril za pokojnega mariborskega teologa in duhovnika Stanka Janežiča. Likovni jezik obeh podob že na knjižnem ovitku spregovori o razmerju med Staro in Novo zavezo: Mojzesova postava ostaja trdno zasidrana v zemeljski resničnosti gorečega Mojzesa, Jezus pa človeka vabi v svetlobo in belino Božjega kraljestva. Zemeljsko in nebeško, človeško in Božje se srečata ter dopolnita v eni sami osebi – Jezusu Kristusu.

1 Uvod

Naslov pričujoče knjige je vzet iz dialoga med Tomažem in Jezusom v Janezovem evangeliju, ko Jezus na Tomaževo vprašanje: »Gospod, ne vemo, kam greš. Kako bi mogli vedeti za pot?« odgovori: »Jaz sem pot, resnica in življenje« (Jn 14,5-6). V grščini se besedilo glasi: *Egō eimi hē hodos kai hē alētheia kai hē zōē*. Izraz »Jaz sem« (*egō eimi*) spominja na Božje razodetje v Drugi Mojzesovi knjigi (Eksodus), kjer Bog razodene svoje ime: »Jaz sem, ki sem.« Zato v tej izjavi ne gre le za Jezusovo samoopredelitev, temveč tudi za razodetje njegove božanske narave. K razlagi celotnega odlomka se bomo še vrnili.

S tem naslovom želimo najprej izpostaviti posebnost krščanske etike oziroma morale, ki nima in ne more imeti za svoje izhodišče katerekoli filozofske etike, ampak Sveto pismo – razodeto Božjo besedo. Tako kot apostol Tomaž sprašuje po poti, resnici in življenju, se sprašuje vsak človek, ki mu ni vseeno, kako živi in katerim vrednotam v življenju sledi. Vsi smo imeli in imamo pred seboj različne možnosti, katero pot bomo v življenju izbrali. Različne ideologije, filozofije in tudi religije so danes na globalni ravni dostopne vsem ljudem. Vsak si lahko za svojo življenjsko pot izbere tudi to, kar mu ponujajo vplivneži, glasbeniki, športniki, filmske in druge zvezde. Kristjan pa si za svojega »vplivneža« izbere Jezusa Kristusa. Raziskovanje in poglabljanje njegove misli, njegovega delovanja ter njegovega pogleda na človeka in Boga je neizčrpen vir, ki ga nikoli ne moremo do kraja odkriti in izčrpati. Prav v tem se kaže Jezusova presežnost nad vsemi vplivneži tega sveta. Z naslovom *Pot, resnica in življenje* želimo poudariti, da krščanska morala lahko temelji samo na svojem utemeljitelju, Jezusu Kristusu, pravem Bogu in pravem človeku. To ji daje njeno izvirnost in specifičnost.

Apostoli, ki so kot učenci hodili z Jezusom, ga poslušali in spremljali pri njegovem delovanju, se ob njegovem

odhodu počutijo negotove, celo zmedene, kakor vemo iz poročila o Jezusovem trpljenju in vstajenju. Koga bodo lahko vprašali, kaj je res in kaj ne? Kdo jim bo zagotavljal, kaj je v življenju smiselno delati in za kaj se je smiselno odločati? Kaj življenje sploh je in kaj je od njega mogoče pričakovati tudi v prihodnje? Ta in podobna vprašanja so si postavljali njegovi učenci takrat in si jih postavljamo tudi mi danes.

Tudi sodobni človek ne ve, kam gre po smrti, saj je to vprašanje vere in ne védenja. Preden pa pride trenutek odhoda s tega sveta, je treba življenje, ki nam je dano, živeti in ga vedno znova osmišljati. To je pot, po kateri hodimo. In kakor ta pot ni bila razvidna Tomažu, tudi nam pogosto ni. Človek je in ostaja iskalec poti, življenjskih usmeritev in orientacij. Pri tem iskanju nihče ni sam. Na tak ali drugačen način so živeli ljudje pred nami in na različne načine živijo tudi danes. Vera v Jezusa Kristusa je najprej odločitev zanj, nato hoja za njim ter iskanje odgovorov na življenjska vprašanja v občestvu z njim in v luči njegovega pogleda na življenje.

Tudi moralna teologija oziroma teološka etika je pot. To pomeni, da gre za iskanje odgovorov na vprašanje, kaj je resnica, ki vodi in podpira življenje, in kaj ni. Tako morala kakor etika sta v službi človekovega življenja; sta njegov smerokaz za dobro in uresničeno življenje, ki naj bi slehernega človeka pripeljalo nazaj domov k Očetu, pri katerem je, kakor pravi Jezus v tem istem odlomku, »veliko bivališč«. Iskanje resnice o nas samih in o našem življenju je vedno pot, ki jo hodimo na ravni izkušnje in spoznanja, odločitev in dejanj, ki oblikujejo našo osebnost ter jo usmerjajo proti določenemu cilju. Ta je lahko za nekoga zgolj biti dober in korekten človek, za drugega pa večno življenje pri Bogu ali svetost.

Tomaževo vprašanje je razumno in inteligentno, saj ne želi stopati v prazno, v negotovost ali neosmišljeno življenje, niti ne želi zapasti v fideizem brez razumnosti oziroma

v slepo sledenje nečemu, kar nima resne argumentacije in prepričljivih odgovorov.

Trditev, da je Jezus pot, resnica in življenje, se lahko na prvi pogled zdi izključujoča in nedialoška, ker postavlja jasne meje in zahteve. Hkrati pa je tudi ponudba, ki že vnaprej pove, da na življenjski poti ne ponuja ničesar drugega kakor Jezusa samega. Postaviti lastno identiteto v ospredje pomeni, da se drugemu predstavimo takšni, kakršni smo, da ve, s kom ima opraviti, in da ne iščemo zvijačnih poti do drugega, kakor je to pogosto pri različnih gurujih, duhovnih voditeljih ali zapeljivcih. Kako je Jezus povabil apostole, naj pridejo in pogledajo, kje stanuje, tudi nas vabi, naj pogledamo, kaj nam priporoča, kaj nam svetuje in kaj lahko iz njegovega življenja vzamemo za zgled ter sprejmemo kot resnico za svoje življenje. Grška beseda *ēthos*, iz katere izhaja beseda *etika*, je prvotno pomenila običajno bivališče ali kraj zadrževanja, pozneje pa navado, značaj in nrav. Prav iz tega pomena se je razvilo razumevanje etike kot prostora, v katerem človek oblikuje svoj način življenja.

1.1 Razlaga odlomka Janez 14,1-14

Jezus je pot k Očetu

> »Vaše srce nj se ne vznemirja. Verujete v Boga, tudi vame verujte! V hiši mojega Očeta je veliko bivališč. Če bi ne bilo tako, ali bi vam rekel: Odhajam, da vam pripravim prostor? Ko odidem in vam pripravim prostor, bom spet prišel in vas vzel k sebi, da boste tudi vi tam, kjer sem jaz. In kamor jaz grem, poznate pot.« Tomaž mu je rekel: »Gospod, ne vemo, kam greš. Kako bi mogli poznati pot?« Jezus mu je dejal: »Jaz sem pot, resnica in življenje. Nihče ne pride k Očetu drugače kot po meni. Če ste spoznali mene, boste spoznali tudi mojega Očeta. Od zdaj ga

> poznate in videli ste ga.« Filip mu je rekel: »Gospod, pokaži nam Očeta in zadosti nam bo.« Jezus mu je dejal: »Filip, toliko časa sem med vami in me nisi spoznal? Kdor je videl mene, je videl Očeta. Kako moreš ti reči: ›Pokaži nam Očeta.‹ Mar ne veruješ, da sem jaz v Očetu in Oče v meni? Besed, ki vam jih govorim, ne govorim sam od sebe; ampak Oče, ki ostaja v meni, opravlja svoja dela. Verujte mi, da sem jaz v Očetu in Oče v meni; če pa tega ne verujete, verujte zaradi del samih. Resnično, resnično, povem vam: Kdor veruje vame, bo dela, ki jih jaz opravljam, tudi sam opravljal, in še večja kot ta bo opravljal, ker grem jaz k Očetu. Kar koli boste prosili v mojem imenu, bom storil, da bo Oče poveličan v Sinu. Če me boste kaj prosili v mojem imenu, bom jaz to storil.«

Pričujoči odlomek (Jn 14,1-14) je začetek Jezusovega poslovilnega govora (Jn 13–17), ki ga je imel pri zadnji večerji tik pred svojim trpljenjem. Pred nami je eno najglobljih kristoloških in trinitaričnih besedil v celotnem Svetem pismu. Evangelist Janez ga je zapisal ob koncu prvega stoletja za krščansko skupnost, ki se je soočala z vprašanji Jezusove odsotnosti, preganjanjem in pričakovanjem njegovega ponovnega prihoda.

Literarni in teološki kontekst besedila sledi napovedi Judove izdaje (Jn 13,21-30) in Petrove zatajitve (Jn 13,36-38), ko Jezus začne z besedami: »Vaše srce naj se ne vznemirja.« Glagol *vznemirjati* pomeni notranjo pretresenost, tesnobo ali zmedenost. Isti glagol Janez uporabi tudi, ko Jezus stoji pred Lazarjevim grobom (Jn 11,33), in ob napovedi svoje zadnje ure (Jn 12,27). Jezus torej pozna človeško stisko in učence vabi k zaupanju v času stiske in strahu.

Njegov odgovor na strah ni napovedovanje prihodnosti ali zgolj obljuba prihodnosti, temveč povabilo k veri:

»Verujete v Boga, tudi vame verujte.« S tem Jezus postavi vero vanj na isto raven kot vero v Boga, kar je bilo za judovsko okolje in tudi za apostole izredno drzno.

Ta odlomek je tudi odličen primer Janezovega načina pisanja. Njegovi dialogi niso zapisani kot dobesedni prepisi Jezusovih besed, temveč kot premišljena teološka meditacija. Značilna je »spiralna« zgradba: Jezus se vedno znova vrača k istim temam – veri, Očetu, Sinu, življenju, prebivanju in slavi –, vendar jih vsakič osvetli z novega vidika. Zato je to besedilo treba razumeti kot postopno razkrivanje skrivnosti Jezusove osebe.

To lepo kaže Janezovo pedagogiko: vprašanja učencev niso najprej izraz njihove nevere, ampak literarno sredstvo, s katerim Jezus razodeva vedno globlje resnice. Enak vzorec najdemo tudi pri Nikodemu (Jn 3), Samarijanki (Jn 4), množici po pomnožitvi kruha (Jn 6) in Marti pred Lazarjevim grobom (Jn 11).

Evangelist nadaljuje z napovedjo in obljubo: »V hiši mojega Očeta je veliko bivališč« (Jn 14,2-3). Grška beseda μονή (*monē*) pomeni prebivališče, dom ali trajno bivališče. Dolga stoletja so prevodi usmerjali pozornost na predstavo nebes kot prostora z različnimi stopnjami bivanja. Toda Janez nima v mislih prostorske razdelitve nebes. Poudarek je drugje: pri Očetu je prostor za vse, ki verujejo. Jezus odhaja po smrti in vstajenju v občestvo z Očetom. Cilj ni kraj – nebesa –, ampak oseba – Bog.

Beseda μονή (*monē*) se ponovno pojavi v Jn 14,23, ko Jezus odgovarja na vprašanje apostola Juda, zakaj se hoče razodeti njim in ne svetu. Jezus odgovori: »Če me kdo ljubi, se bo držal moje besede in moj Oče ga bo ljubil. Prišla bova k njemu in prebivala pri njem.« Tako Janez poveže dve resničnosti: Bog pripravlja prebivališče človeku, človek pa postane prebivališče Boga. Gre za medsebojno bivanje Boga in človeka, ki se uresničuje v odnosu in ljubezni, ne pa v hiši, templju ali kateremkoli drugem prostoru oziroma